

Boknytt

Av Bente Foldvik

Fiskerihistorie bind IV

Pål Christensen, Bjørg Evjen, Bjørn-Petter Finstad, Gunnar Grytås, Petter Holm og Ketil Zachariassen: «Havet, fisken og oljen 1970 – 2014. Norges fiskeri- og kysthistorie. Bind IV», Fagbokforlaget, Bergen 2014, 504 s., ISBN: 978-82-321-0122-1.

Til sammen fem bind om Norges fiskeri- og kysthistorie ble gitt ut sist høst i anledning grunnlovsjubileet, med Nils Kolle som hovedredaktør. Pål Christensen er redaktør for dette bindet, det fjerde i rekken. Vi omtaler ett bind i hvert nummer av KYSTEN i løpet av 2015.

Denne boka handler om vår tid og er en spennende oppsummering av de viktigste begivenhetene innenfor fiskerisektoren i de siste tiårene. Bindet starter da silda forsvant og det ble åpenbart for enhver at man måtte endre måten å tenke på når det gjaldt ressursforvaltning. Den tida da havforskerne viste fiskerne hvor de skulle fiske, var forbi. Nå fikk havforskere nye oppgaver som voktere av fiskebestandene. Forvalterne måtte sørge for å begrense uttaket, og det måtte de gjøre på en slik måte at fiskerne aksepterte forvaltningen. Fiskeflåten viste seg å være altfor stor i forhold til de inntektene et begrenset uttak kunne gi. Noen måtte ut av næringen.

Pål Christensen skriver om utviklingen av de nasjonale og internasjonale overbygningene som måtte på plass for å sikre en bedre forvaltning av naturressursene. Kampen for 200 miles økonomisk sone var sentral i dette byggerket. «Etableringen av 200 miles økonomisk sone 1. januar 1977 utgjør et av de viktigste tidsskille i norsk fiskerihistorie. Fram til dette tidspunktet hadde Norge en fiskerigrænse på tolv mil og noen få trålfrie soner. Heretter var det kyststaten Norge og den norske fis-

keriadministrasjonen som hadde råderetten og fastsatte reglene for utøvelse av fisket i et gigantisk havområde.»

Men torskekrise og loddesammenbrudd skapte bruduljer på kysten, så også små sildekvoter og ringnotrederes grådige makrellfiske. Vi blir guidet gjennom EF-strid, opprettelse av fiskevernsonen ved Svalbard, Smutt hullsfiske og Gråsoneavtalen.

I denne perioden ble Norge en oljenasjon, og det kom til å påvirke fiskerinnæringen i stor grad. Kampen om arbeidskraften ble særlig tydelig i vest. «Sett fra en fiskerihistorisk synsvinkel er det grunn til å tro at den sterke tilbakegangen i fisket etter den atlantiskandiske silda på slutten av 1950-tallet og begynnelsen av 1960-tallet fikk betydning for rekrutteringen til oljevirkksomheten noen år seinere. Da silda sviktet, ga mange på Sør-Vestlandet opp fiskeryrket og fikk andre jobber. Sannsynligvis fant en god del av dem veien tilbake til havet utenfor norskekysten da muligheten for sysselsetting på boreplattformene i Nordsjøen oppsto». Skipsdesigneren Sigmund Borgundvåg «har selv vektlagt betydningen av egenerfaringene som aktiv fisker og mangeårig designer av fartøyer i havfiskeflåten når det gjaldt kravene som måtte stilles til fartøyer som skulle operere i Nordsjøen». Videre; «For de som har blitt igjen i fiskeriene, har pressfaktorene fra oljesektoren bidratt til fornyelse for mange rederier. Omstillingen har trolig vært nødvendig for å

kunne overleve og bli oppfattet som en framtidsrettet næring verdt å satse på også for kommende generasjoner.»

Den 18. april 1989 ble kystfisket etter torsk stoppet fordi kvoten var oppfisket. Også denne datoen er et vendepunkt i norsk fiskerihistorie. Ressurspolitikken ble med dette overordnet alle andre mål. Fiskeriallmenningen ble lukket, også for kystfiskerne. Et kapittel beskriver hva som skjedde og hvilke følger det fikk. Stadig flere måtte ut av fisket, de som ble igjen var med på et teknologisk kappløp mot smartere løsninger for å fange mer fisk pr. mann. I et annet kapittel heter det: «I løpet av siste halvdel av 1900-tallet gikk fiske og fiskeryrket fra å være en del av en livsform som angikk storparten av folk langs norskekysten, til å bli en næring og et yrke som bare involverte og sysselsatte en liten del av kystbefolkningen.»

Bjørg Evjen skriver om de politiske prosessene for å forsøke å sikre sjøsamene rettigheter til fiske. «Kamp til støtte for småskalafisket var en av sakene som kom opp, sjøsamiske rettigheter en annen.» Evjen belyser de forskjellige posisjonene, og viser vanskene med å definere hva som er sjøsamisk fiske i ei tid med store endringer i bosetningsmønster og næringsstruktur. «Det fantes politisk vilje til å ta slike hensyn, til å åpne den lukkede næringen for enkelte grupper fiskere, men ikke bare ut fra etniske hensyn. Til det var kystbefolkningen for etnisk sammensatt og en eventuell implementering for komplisert», skriver hun.

Gunnar Grytås skriver om maktkamp, nye regler og flere spillere i fiskeripolitikken i 1990-årene. Hensynet til markedene og internasjonale avtaler krevde sitt. «Korta for fiskeripolitikken måtte no delast ut på nytt. Rundt bordet var det også nye spelarar som meldte seg: nye lag og organisasjonar, kystaksjonar, naturvernarar, nye sektordepar-

tement, regionar i nord og sør, børska-pitalen og miljømerkemakta.»

Grytås belyser også sel- og hvalfangsten fra den spede begynnelse til dens endelikt. I Antarktis var fangsten på topp i 1931-32 med seks landstasjoner, 41 kokeri, 252 hvalbåter og 10 500 nordmenn i arbeid for norske og utenlandske selskap. «Denne sesongen blei 40 000 kvalar drepne, og det blei produsert 3,6 millionar fat olje av spekket. 35 år seinare var det så godt som slutt. At blåkvalen nesten var utrydda, blir ofte omtala som ei av dei største miljøskandalane i etterkrigstida, og at Noreg i så stor grad var med på dette, gav fiskerinasjonen eit rykte det ikkje var lett å vaske av seg», skriver Grytås.

Pål Christensen og Ketil Zachariasen skriver om de svære endringene i kystsamfunnene i oljealderen. Samtidig våkner en bevissthet om kystens kulturarv. Forbundet KYSTEN ble stiftet høst-

ten 1979. «Stifterne fryktet at kystens båter, bygninger og gjenstandsmateriale var i ferd med å råtne på rot, samt at kunnskapen om framstilling og bruk av den maritime kulturarven holdt på å gå i glemmeboka ... Pionerene følte at de seilte i motbør, som en slags «siste dagers hellige». Men i realiteten skjedde det omtrent på samme tid et stemningsskifte i Norge der man ble mer bevisst verdien av å ta vare på kystens kulturminner gjennom restaurering og bruk, både når det gjaldt gamle fartøyer og den maritime bygningsarven. Forbundet KYSTEN bidro selvsagt i betydelig grad til denne prosessen, men etableringen av organisasjonen var i seg selv også et uttrykk for disse mer grunnleggende samfunnsendringene som nå endelig pekte kystkulturens vei ... Forbundet KYSTEN fikk etter hvert større slagkraft ... Ved starten av jubileumsåret for Grunnloven i 2014 har Forbundet KYSTEN 125 kystlag og

10 000 medlemmer. Antall medlemmer ligger dermed på omtrent samme nivå som tallet på yrkesfiskere i Norge», skriver Christensen.

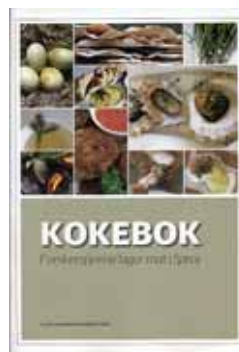
Den siste delen av boka tar for seg Norge og kysten i en globalisert verden og er et godt grunnlag for kunnskap for dem som måtte ønske å følge med på dette feltet. Ennå er det langt igjen til vi kan kalle oss verdens beste sjømatnasjon. Det er bare på ett område vi topper den globale rankinglista, og det gjelder forsvarlig og bærekraftig forvaltning av fiskeressurser, går det fram av boka. La oss håpe at vi kan beholde den posisjonen.

Det fjerde bindet i serien om Norges fiskeri- og kysthistorie kan nok være vel detaljert for dem som ikke er spesielt interessert i fiskerier, men den er godt skrevet, er man ikke interessert, så får man nå muligheten til å bli det.

Snaks i fjæra

Erik Hageli Henriksen og 7. trinn Risør barneskole: «Kokebok. Forskerspirene lager mat i fjæra», Risør 2015, 31 s. hefte.

Risør barneskole fikk penger til prosjektet «forskerspirene lager mat i fjæra» fra den naturlige skolesekken. Sjuende

klasse har laget et flott hefte, vakkert illustrert, med mange gode og enkle oppskrifter. De håper at heftet kan inspirere til å lage god, bærekraftig og rimelig mat med utgangspunkt i nærmiljøet. Her finner vi oppskrifter på omelett av måkeegg, frikadeller med krabbe, østers med gressløk, kaviar av rognkjeks, blåskjell på glør, dampa strandsnegler, rognebærsaft og andre lekkerbiskener. God idé, imponerende utført.

«Draken Harald Hårfagre»

Arne-Terje Sæther: «Draken Harald Hårfagre. Verdens største vikingskip», 2015, 306 s., ISBN 978-82-997328-1-9, terje@kasavi.no

Båtbygger Arne-Terje Sæther er kjent som en dyktig fotograf og skribent i KYSTENs spalter. Han var med på å lage verdens største vikingskip, «Draken Harald Hårfagre», som ble bygd i Haugegesund i løpet av en toårsperiode og prøveseilt på Forbundet KYSTENs råseilseminar i 2012. Nå har han beskrevet prosjektet i tekst og bilder, utformet boka, og gitt den ut. Den er teksten både på norsk og engelsk, oversettelsen er

det Rob Barrett som er ansvarlig for.

Det er bildene som dominerer i boka, og de er av høy kvalitet. Det er et svært vakkert og imponerende håndverk som dokumenteres fotografisk. Tekst og bilder følges ad, og det er bra, for her er det ingen bildetekster, ei heller faktarammer, men mye luft og lekker lay-out. Teksten

bærer preg av å være skrevet av en båtbygger som har dyp kjennskap til sin profesjon. Sæther gjør rede for valgene som ble tatt underveis i byggingen og hvordan de gikk fram for å få prosjektet vel i havn.

Boka følger prosjektet fra den spede begynnelse med testing av modellbåter, bygging av båter i mindre skala, valg av materialer og selve byggingen av vikingskipet. Rigger er beskrevet, så også sjøsetting og prøveseiling. Det har gått tre år siden båten var ferdig, og noen erfaringer fra oversjøiske seilaser med vikingskipet er også med. Mange av Norges dyktigste båtbyggere var med på prosjektet, de er presentert bakerst i boka.

Dette er ei vakker bok om et helt unikt prosjekt som antakelig ikke kunne

vært utført på samme måte på noe annet tidspunkt i historien. Det er først nå vi har skriveføre fotograferende båtbyggere som har lang erfaring med tradisjonsbåtbygging både nasjonalt og interna-

sjonalt. Med utgangspunkt i tradisjonskunnskap har de forsøkt å bygge inn sjødyktighet som vikingene må ha hatt for å komme seg så langt i verden som vi vet at de faktisk kom. Båten er ingen kopi av

noen funn, men gir mulige svar på noen av de mange spørsmålene om hvordan vikingene seilte.

Årbok 2013

Norsk Maritimt Museum: «Årbok 2013», Oslo 2014, 320 s., ISBN 978-82-90089-43-1.

Årboka inneholder både vitenskaplige og populærvitenskaplige artikler. Elisabeth Lønnå har skrevet en grundig artikkel om kvinner i yrker på sjøen fra etterkrigstida til i dag. Hun beskriver et sterkt kjønnsdelt arbeidsmarked: Det var mye motstand mot kvinner til sjøs, men gradvis ble de akseptert. Etter krigen var behovet for arbeidskraft stort, og man mente at kvinner passet til arbeid i messer, salonger og lugarer. De kvinnelige radiotelegrafistene møtte mer motstand, blant annet fordi de ble offiserer og kom i et konkurranseforhold til menn om bord. Behovet for arbeidskraft gjorde dem likevel uunnværlige, og motstanden stilnet etter hvert, forteller Lønnå. Under krisen for skipsfarten i 1974 - 1975 forsvant arbeidsplasser for begge kjønn, de ble seinere erstattet med billig, utenlandsk arbeidskraft. Flertallet av norske

sjøfolk jobber nå langs kysten og i Nord-sjøen, mange i oljerelatert virksomhet. «Kvinner blir ønsket velkommen i utdanningsinstitusjoner og rederier, og det finnes mange karriereveier å velge mellom. Praktiske turnusordninger gjør det mulig å kombinere yrker på sjøen med familie. Maritim næring gir dessuten gode muligheter til dem som velger å gå i land etter en tid», forteller Lønnå.

Christer Westerdahl skriver om maritim kosmologi. Å vite hvor alt land ligger er av altoppslukende interesse for en sjøfarer, i tidligere tider ble farer ritualisert både her i Skandinavia, i Østersjøen og i Middelhavet. Anja Mansrud skri-

ver om erverv, landskap og mobilitet i kystsamfunn i Øst-Norge i perioden 8300 til 6300 f. Kr. «Funn av fiskekroker, fiskebein og ubestemte fragmenter av sel viser at en har drevet fiske og trolig også jakt på sjøpattedyr», skriver hun. Erik Erland Holmen og Øyvind Arnesen skriver om steinlast til et monumentalbygg og kanoner på havets bunn i ei bukt ved Vigebo i Søgne kommune. Aksel Ongre skriver om torpederingene i konvoi OB 229 og DS «Cubano»s krigsforlis, en av mange historier fra slaget om Atlanterhavet under annen verdenskrig. Per Gisle Galpen skriver om Den norske Amerikalinje i anledning hundreårsjubileet for den første turen. Lotte Carrasco og Lin Cecilie Hobberstad tolker et mindre båtvrak funnet nær Akerselvas tidligere utløp. Vi får høre om myndrikker og fergemenn i middelalderens Oslo. Årboka inneholder også informasjon om museets virksomhet.

Høvedsmann

Utstyr, verktøy og materialer til båtbygging, rigging, seilmaking og andre maritime handverk.

Tauverk:

- Hamp
- Tjæret hamp
- Manilla
- Kokos
- Kunsthamp
- Spunflex

Seilduk:

- Bomull
- Lin
- Clipper
- Duradon

www.høvedsmann.no

Tradisjonell skipshandel

